

Блаžoје С. Бабић

ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ МЕЋУ СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

САЖЕТАК: Економски односи међу словенским земљама су табу тема. То је одраз подела у Европи које се преносе и на словенски свет. Иако тежња за обједињавањем Словена постоји више векова, словенски народи нашли су се у једној заједници само једном — и то не по сопственом избору — у Источном блоку насталом услед поделе Европе после Другог светског рата. Разлагањем Источног блока и сâм словенски свет се разложио тако да је постао разједињенији него што је икада био.

Промене у Европи — ширење Европске уније на низ словенских земаља, промене друштвено-економских система у словенским земљама и светска економска криза — дејствују у смеру окупљања словенских народа на новим основама. Словенски свет постаје најизгледније тржиште у успону на свету, за које је ЕУ све више заинтересована. Изградња свеевропске енергетске инфраструктуре, која обухвата и све словенске земље, и настојања на стварању „јединственог европског привредног простора” између ЕУ и Русије, сви словенски народи наћи ће се обједињени заједничким економским интересима.

Свеевропски економски аранжмани имају за последицу развој економских односа међу словенским земљама који посредно повољно делује и на политичке односе међу њима. Прадоксално, оно што сами Словени нису у стању да учине, чини Европска унија.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Словенски свет, свесловенство, економски односи, свеевропска енергетска инфраструктура

УВОД

Економски односи међу словенским земљама спадају у неку врсту табу тема. О њима се мало пише и у овим земљама и изван њих. То је одраз стања у Европи које није од јуче. „Историјски сукоб” који одавно дели Европу на Исток и Запад и данас је на делу. На повезивање словенских земаља у било коме виду, укључујући економско, Запад гледа с подозрењем. У њему види средство за ширење утицаја Русије на Средњу Европу и Средоземље.

С друге стране, политички чиниоци у многим словенским земљама, у страху од замерања Западу, мало говоре о сарадњи међу својим земљама. Чак се и научне установе мало баве економским односима међу словенским земљама. Чине то, углавном, у оквиру истраживања односа међу земљама Средње, Јужне и Источне Европе. Зато је литература о економским односима међу словенским земљама крајње оскудна. Привредна комора Србије у нас је једина установа која се темељно бави овим односима.

ПРОМЕНЕ У ОКРУЖЕЊУ

Од краја 1980-их година долази до низа крупних промена у Европи које утичу на смер кретања у економским односима међу словенским земљама. Главне су: разлагање Источног блока и његових главних стубова — Варшавског уговора и Савета за узајамну економску помоћ (СЕВ); разлагање све три словенске федерације — Југославије, Совјетског Савеза и Чехословачке; разлагање друштвено-економских устројстава у свим словенским земљама; покушаји поновног обједињавања на бившем совјетском простору; проширивање Европске уније на Исток пријемом у чланство пет словенских држава — Бугарске, Пољске, Словачке, Словеније и Чешке — са укупно око 63,4 милиона становника, и њихов улазак у НАТО; отварање свих бивших социјалистичких земља према светском тржишту и укључивање у међународно кретање капитала.

У новим околностима све словенске земље нашле су се пред тешким искушењима на економској равни. Главно је изградња нових друштвено-економских система и кључивање у светску привреду, то јест у утакмицу на светском тржишту, на једној, и заштита домаће недовољно конкурентне привреде, на другој страни (Куликова, 2008: 8—9).

НЕДОВРШЕНО СВЕСЛОВЕНСТВО

Замисао о обједињавању словенских народа настала је још у 16. веку. Врхунац је достигла у 19. веку у виду покрета за уједињење свих словенских народа. Идеолошка основа било је заједничко порекло, језичка и духовна сродност.

Но, свесловенство су различити словенски народи различито поимали. Ова тежња била је најснажнија у Јужних Словена који су у свесловенству гледали средство за ослобађање од угњетавања Турске, Аустроугарске и Венеције. Али, и међу Јужним Словенима постојале су знатне разлике у поимању свесловенства. У Словенији и Хрватској је било присутно аустрословенство, то јест уједињење Словена у оквиру Аустроугарске. У Србији је била на делу поставка да сви Јужни Словени треба да се обједине, без обзира на веру, уз ослањање на Русију. У Пољској, Чешкој и Словачкој оно је било антируско. У Чешкој свесловенство је било и антиаустријско.

Углавном, никада није постојао јединствен покрет за окупљање свих Словена у једном институционалном оквиру без обзира на његову правну природу. Ипак, један пут су се готово сви словенски народи били нашли у једној заједници после Другој светског рата. То је био Источни блок. Ова заједница није била ствар избора словенских народа него исхода Другог светског рата, који је имао за последицу поделу Европе на Исток и Запад.

Из ове заједнице прва је изишла Југославија 1948. године. Потом су се 1990. године разложила оба стуба Источног блока — Варшавски пакт и СЕВ. Истовремено су се распале и све три словенске федерације — Југославија, Чехословачка и Совјетски Савез. Тако је број словенских држава постао већи него што је икада био. Словени су изишли из социјализма разједињенији неко икада.

По растакању Источног блока и напуштања ранијег друштвено-економског система и институционалних облика међусобне повезаности, словенске земље су се просто „разбежале”. Све, без изузетка, су покушале да своје односе, економске и политичке, преусмере на Запад, пре свега на Западну Европу. У току 1990-их година њихови међусобни економски односи битно су се погоршали.

НОВО ОКУПЉАЊЕ

Почетком 21. века долази до покушаја нове поделе словенског света. У Европску унију ушло је пет словенских земаља — Пољска, Чешка, Словачка, Словенија и Бугарска. Запад тежи да у Европску унију укључи и све јужнословенске народе и Украјину. На тај начин би словенски свет био институционално подељен. У једном оквиру би се нашли сви словенски народи сем Русије и Белорусије. Оне су сада у засебном институционалном оквиру — Савез Русије и Белорусије. Понудом „новог европског суседства” Белорусији и Украјини, Запад тежи да Русију потпуно издвоји из словенског света.

Идеја свесловенства ипак није ишчезла. Она је и данас жива, посебно у Србији, Словачкој и Русији. Али она данас нема утицаја на односе међу словенским народима. Много већи утицај имају економски и социјални чиниоци.

Опоравак односа међу словенским земљама почиње с почетком 21. века. Идеолошки сукоб јењава. Нови друштвено-економски системи у настајању у свим овим земљама у први план истурају економске интересе.

Тржиште Западне Европе, на које су се биле усмериле све бивше чланице бившег Источног блока, постаје презасићено. Тржишта у успону у Источној Европи постају привлачна и за капитал земаља Запада, а тиме и словенских земаља учлањених и ЕУ, и оних које су изван ње. То је и разумљиво ако се има у виду огромни економски потенцијал словенског света. С површином од 18,7 милиона квадратних километара он заузима огромно пространство у коме сунце не залази. Располаже свим елементима из Менделјејевљеве таблице. Једини је део света који распо-

лаже великим залихама свих врста рудних и биљних сировина и енергије. Тржиште од око 200 милиона становника се сматра веома „широким”. Брзи раст „средње класе” чини га истовремено и „дубоким”. На тај начин, тржиште словенског света сматра се најизгледнијим тржиштем у успону на свету.

Преглед 1 — Земље словенских народа, 2007.

Земља	Површина 000 км ²	Становништво у милионима	Густина насељености по км ²
Бугарска	111,0	7,6	68,9
Пољска	312,7	38,1	121,8
Словачка	49,0	5,4	109,9
Словенија	20,3	2,0	98,8
Чешка	78,9	10,3	129,2
Хрватска	56,5	4,4	80,6
Македонија	25,7	2,0	79,3
БиХ	51,2	3,9	76,9
Црна Гора	14,0	0,6	43,3
Русија	17098,2	142,2	8,3
Белорусија	207,6	9,7	46,7
Украјина	603,6	46,4	76,5
Србија	88,4	7,4	111,6
Укупно	18717,1	279,4	

Извор: Светска банка. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

Велика економска криза појачава окретање словенском свету и у словенским државама учлањеним у ЕУ и оним које су пред вратима Уније. Овога пута није основ заједничко порекло и језичка и духовна сродност, него економски интереси и социјалне промене.

Преглед 2 — Домаћи бруто производ у милијардама долара САД, 2007.

Бугарска	39,5
Пољска	420,3
Словачка	74,9
Словенија	45,4
Чешка	168,1
Хрватска	51,2
Македонија	7,6
БиХ	14,7
Црна Гора	3,5
Русија	1291,0
Белорусија	44,8
Украјина	140,4
Србија	41,5
Укупно	2342,9

Извор: Светска банка. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

ДОПРИНОС ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

СТИЦАЈЕМ ОКОЛНОСТИ, Европска унија више доприноси обједињавању Словена него они сами. У њеном оквиру нашла се заједница словенских народа од око 65 милиона становника. Укључивањем осталих балканских Словена тај број би се попео на близу 90 милиона, тако да би Словени у ЕУ постали бројнији од Немаца.

Потписивањем новог споразума између Русије и ЕУ, који треба да доведе до стварања „заједничког европског привредног простора”, имаће за исход окупљање свих словенских земаља око заједничких економских интереса. Тиме ће на здравој економској основи бити уклоњени чиниоци раздора у Европи, који су се увек одражавали и на односе међу словенским земљама.

На тај начин, сва паневропска решења иду у смеру развоја односа међу словенским земљама на здравијим основима.

Истовремено, долази до опоравка свеевропске економске сарадње. У том склопу побољшавају се и економски и политички односи међу словенским земљама. Питање енергије постаје једно од најважнијих паневропских питања. Решавање овог питања на свеевропској основи доводи до новог, економског повезивања свих европских земаља, па тиме и словенских. Енергетска инфраструктура — гасоводи и нафтоводи — повезују и све словенске земље. Испоруке енергената из Русије у Западну Европу иду преко Украјине и Белорусије, повезују и друге словенске земље — Пољску, Чешку, Словачку, Бугарску, Србију. Изградња гасовода „Јужни ток” и „Европског нафтовода” повезаће у свеевропски енергетски систем све словенске земље.

Нова социјална структура у настајању након разлагања „социјалистичког друштва”, погодује развоју односа међу словенским земљама. Новонарастајућа капиталистичка класа у свим словенским земљама још је слаба да би успешно конкурисала моћним предузећима на тржиштима Запада. Она сада тражи излаз на тржиштима у успону, а то су у Европи, углавном, само словенске земље. На тај начин, након прве деценије од разлагања Источног блока, долази до „повратка” на Исток, то јест до развоја свих облика економске сарадње међу словенским земљама.

Нова, паневропска енергетска политика и нови „стратешки споразум” између ЕУ и Русије, воде у истом смеру: развоју економских односа међу словенским земљама и „по ширини” и „по дубини”.

УТИЦАЈ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ОД ПОЧЕТКА 21. века односи међу словенским земљама се обнављају, развијајући се на новим основама. На побољшавање ових односа непосредно и посредно је утицала Европска унија.

Словенске земље које су ушле у ЕУ — Пољска, Чешка, Словачка, Словенија и Бугарска — добиле су слободан приступ највећем тржишту на свету, као и финансијску подршку за спровођење реформи. Извоз

ових земаља у ЕУ је у времену 1995—2005. порастао за око 3,5 пута, а вредност укупне спољне трговине ЕУ у истом времену порастао је за око 3,2 пута.

Истовремено, и земље Западног Балкана, које нису учлањене у ЕУ, захваљујући другим споразумима, као што су Пакт о стабилности и споразуми о стабилизацији и придруживању, постепено се укључују у подручје економског утицаја ЕУ¹. Русија, Белорусија и Украјина су такође високо заинтересоване за развој економских односа са ЕУ, а тиме и са словенским земљама у њеном окриљу, као и са земљама Средње и Југоисточне Европе које нису учлањене у ЕУ.

Најзад, Русија је 2004. закључила са ЕУ споразум о стратешком партнерству, којим су једна другој признале статус најповлашћеније нације.

У целини узев, тако и ЕУ посредно утиче на развој економских односа међу словенским земљама.

СТАЊЕ ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА МЕЂУ СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

Стање економских односа међу словенским земљама још је знатним делом одређено неекономским чиниоцима. На тај начин, велики потенцијал за узајамну економску сарадњу не користи се у довољној мери, мада бележи тежњу поступног раста. Готово свим словенским земљама главни трговински партнери су несловенске земље. Изузеци су Украјина и Белорусија, којима је главни трговински партнер Русија и у извозу и увозу; и Босна и Херцеговина и Македонија којима је главни спољнотрговински партнер Србија.

Просторна усмереност трговине. У погледу положаја у међународној трговини међу словенским земљама постоје значајне разлике. У 2007. години само Руска Федерација и Чешка су имале позитиван трговински биланс. Покривеност увоза извозом у Русији је износила 144,9%, а у Чешкој 103,8%. Најнижи коефицијент покривености увоза извозом имале су јужнословенске земље — Црна Гора (32,6%), БиХ (42,7%), Србија (47,6%) и Хрватска (47,8%). Словенске земље се знатно разликују и по коефицијенту отворености према светском тржишту. По правилу, што је земља мања то је зависност од спољне трговине виша, па је виши и коефицијент отворености, то јест однос извоза и домаћег бруто производа је виши. У 2007. био је највећи у Словачкој, 86%. То значи да је вредност извоза била равна 86% вредности ДБП. Најнижи коефицијент извоза међу словенским земљама имала је Србија — свега 27%.

---

¹ Ово се односи и на несловенске земље Средње и Југоисточне Европе (Куликова, Фејт 2008: 9).

Преглед 3 — Најзначајнији партнери у извозу (2007)

Бугарска	Пољска	Чешка	Словачка
Турска (11,4%)	Немачка (25,9%)	Немачка (28,0%)	Немачка (21,5%)
Италија (10,3)	Италија (6,6%)	Словачка (8,0%)	Чешка (12,4%)
Немачка (10,3%)	Француска (6,1%)	Пољска (5,4%)	Француска (6,8%)
Грчка (9,1%)	В. Британија (5,9%)	Француска (4,9%)	Италија (6,5%)
Белгија (6,2%)	Чешка (5,5%)	В. Британија (4,6%)	Пољска (6,2%)
Хрватска	Словенија	Македонија	БиХ
Италија (19,1%)	Немачка (19,7%)	Србија (19,1%)	Хрватска (21,8%)
БиХ (14,4%)	Италија (12,9%)	Немачка (14,4%)	Немачка (14,6%)
Немачка (10,0%)	Аустрија (8,6%)	Грчка (12,5%)	Словенија (13,6%)
Словенија (8,3%)	Хрватска (8,7%)	Италија (10,3%)	Италија (13%)
Србија (5,4%)	Француска (6,8%)	Бугарска (7,2%)	СЦГ (11,2%)
Црна Гора	Руска Федерација	Украјина	Белорусија
Италија (30,5%)	Холандија (12,1%)	Русија (25,7%)	Русија (32,3%)
Србија (21,4%)	Италија (7,8%)	Турска (7,4%)	Холандија (18,6%)
Мађарска (14,1%)	Немачка (7,4%)	Италија (5,4%)	Украјина (8,7%)
Грчка (13,6%)	Турска (5,2%)	Немачка (3,3%)	Летонија (6,1%)
Словенија (5,7%)	Белорусија (4,9%)	Пољска (3,3%)	Пољска (5,2%)
Србија			
Италија (12,4%)			
БиХ (11,8%)			
Црна Гора (10,8%)			
Немачка (10,6)			
Русија (5,1)			

Извор: Светска банка. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

Преглед 4 — Најзначајнији партнери у увозу (2007)

Бугарска	Пољска	Чешка	Словачка
Русија (12,5%)	Немачка (24,1%)	Немачка (25,6%)	Немачка (19,9%)
Немачка (12,3%)	Русија (8,7%)	Кина (7,1%)	Чешка (11,5%)
Италија (8,7%)	Кина (7,1%)	Пољска (5,2%)	Русија (9,4%)
Украјина (7,2%)	Италија (6,9%)	Словачка (4,9%)	Мађарска (5,4%)
Турска (6,8%)	Француска (5,1%)	Италија (4,3%)	Кина (5,2%)
Хрватска	Словенија	Македонија	БиХ
Италија (16,0%)	Немачка (20,3%)	Русија (12,3%)	Хрватска (18,6%)
Немачка (14,4%)	Италија (18,7%)	Немачка (10,0)	Немачка (13,4%)
Русија (10,1%)	Аустрија (12,3%)	Србија (8,6%)	Словенија (8,3)
Кина (6,2%)	Француска (6,2%)	Грчка (7,9%)	Италија (8,3%)
Словенија (5,9%)	Хрватска (4,0)	Италија (5,8%)	СЦГ (4,1%)
Црна Гора	Руска Федерација	Украјина	Белорусија
Србија (32,9%)	Немачка (13,3%)	Русија (27,7%)	Русија (63,8%)
Словенија (6,4%)	Кина (12,2%)	Немачка (9,6)	Немачка (6,2%)
Италија (6,3%)	Украјина (6,7%)	Туркменистан (7,0%)	Украјина (5,3%)
Хрватска (6,1%)	Јапан (6,4%)	Пољска (4,8%)	Кина (3,0%)
БиХ (5,2%)	САД (4,7%)	Италија (2,9%)	Пољска (2,7%)

Србија
Русија (14,3%)
Немачка (11,8%)
Италија (9,7%)
Кина (7,3%)
Мађарска (3,9%)

Извор: Светска банка. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

Преглед 5 — Показатељи стања спољнотрговинске размене

	Покривеност увоза извозом у %, 2007.	Однос извоза робе и услуга у ДБП у %, 2006.
Бугарска	61,6	64
Пољска	85,3	41
Словачка	96,6	86
Словенија	95,3	69
Чешка	103,8	76
Хрватска	47,8	48
Македонија	63,8	50
БиХ	42,7	25
Црна Гора	32,6	48
Русија	144,9	34
Белорусија	84,9	60
Украјина	81,2	47
Србија	47,6	27

Извор: Светска банка. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

Просторна усмереност непосредних улагања. Кретање капитала међу словенским земљама је скромног обима, али с тенденцијом раста. Капитал из Русије присутан је у свим словенским земљама, претежним делом у енергетским пројектима и банкарству, мада расту улагања и у прерађивачкој делатности. Друге словенске земље су такође извознице капитала у словенски свет.

По доступним подацима, највећи извозник капитала у виду непосредних страних улагања у Србију је Словенија. Затим следи Црна Гора. Међутим, по закључењу уговора о нафтној индустрији и изградњи нафтовода и гасовода, Русија постаје највећи улагач капитала у привреду Србије.

Преглед 6 — Нето страна директна улагања других словенских земаља у Србији 2002—2007 (у хиљадама долара САД)

Бугарска	112.013	Македонија	
Пољска		БиХ	−840.197
Словачка		Црна Гора (2004—2007)	222.234
Словенија	543.250	Русија	41.574
Чешка		Белорусија	
Хрватска	153.259	Украјина	

Извор: Народна банка Србије. Преузето из: Словенска бизнис синергија, Први пословни форум словенских земаља, Привредна Комора Србије, Београд, 10. 9. 2008.

РЕГИОНАЛНА САРАДЊА МЕЂУ СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

Нема свесловенског правног оквиру за међусобну економску сарадњу. То није ни Светска трговинска организација, јер низ словенских земаља није у њој заступљен.

Преглед 7 — Словенски свет и Светска трговинска организација (23. јула 2008)

ЧЛАНИЦЕ СТО	ДАТУМ УЧЛАЊЕЊА	ПОСМАТРАЧИ У СТО
Бугарска	1. децембар 1996.	Белорусија
Хрватска	30. новембра 2000.	БиХ
Чешка	1. јануара 1995.	Русија
Македонија	4. априла 2003.	Црна Гора
Пољска	1. јула 1995.	Србија
Словачка	1. јануара 1995.	
Словенија	30. јула 1995.	
Украјина	16. маја 2008.	

Све словенске земље показивале су заинтересованост за чланство у СТО. Најугицајније земље у СТО постављале су, међутим, низу словенских земаља услове на које оне нису пристајале. По избијању светске економске кризе утихнуле су успаванке о благодетима слободне трговине. И многе земље, чланице ове организације, прибегавају мерама које СТО искључује, тако да је протекционизам у светској трговини у порасту.

Земље које нису чланице СТО сада имају више маневарског простора да штите домаћу производњу од стране конкуренције. Сразмерно је спласнуо и занос за учлањивање у СТО. Сада је отпор земаља-чланица проширењу СТО спласнуо у истој сразмери у којој је спласнуо и занос за учлањење земаља-посматрача. Тако за сада остаје неискоришћен најшири институционални оквир за обједињавање словенских земаља.

Регионална сарадња међу словенским земљама одвија се у оквиру засебних споразума: Савез Русије и Белорусије; Заједница независних држава — Русија, Белорусија, Украјина и Казахстан; Европска Унија — Пољска, Чешка, Словачка, Словенија и Бугарска; ЦЕФТА — БиХ, Македонија, Хрватска, Црна Гора и Србија. Но, ни у једном од ових облика регионална сарадња није особито успешна.

ЗАЈЕДНИЧКИ ПРИВРЕДНИ ПРОСТОР РУСИЈЕ, УКРАЈИНЕ, БЕЛОРУСИЈЕ И КАЗАХСТАНА

Тегобе обједињавања. Замисао о привредном обједињавању Русије, Украјине, Белорусије и Казахстана (ЗНД+4) срочена је на састанку четири председника — Владимира Путина, Леонида Кучме, Александра Лукашенка и Нурсултана Назарбајева — 23. фебруара 2003. у Москви. У заједничкој *Изјави четири председника* изложена је „политичка решеност за стварање Заједничког привредног простора” (ЗПП). У Изјави је наглашена потреба да се следи „договорна привредна политика у више подручја, усаглашавање одговарајућих закона и заснивање независне међувладине Комисије за трговину и царинске тарифе”. Четири земље би заједнички, као царинска унија, ушле у Светску трговинску организацију. Крајњи циљ требало је да буде Организација за регионалну интеграцију (ОРИ). У Јалти, 19. септембра 2003. потписан је Међувладин споразум о стварању ЗПП, који су ратификовали парламенти све четири земље (Glinkina, Kosikova 2006: 4 et. seq.).

Иза намере за заснивање регионалне интеграције четири најразвијеније бивше совјетске земље, било је више разлога:

а) Најпре, незадовољство стањем привредне сарадње земаља Заједнице независних држава (ЗНД). То се односи, не само на целу ЗНД-12, него и на Евроазијску економску заједницу² и на Савез држава Русије и Белорусије.³ Ниједна од ових заједница није поспешила узајамну привредну сарадњу. Зато је ОРИ требало да буде прототип за нови савез. Четири најразвијеније земље је требало да заједничком политиком имају улогу локомотиве процеса интеграције у бившем совјетском простору (Glinkina, Kosikova 2006: 4).

б) Други важан разлог иза пројекта ЗПП био је нужност „симетричног одговора” на тежњу Европске уније да се шири ка границама ЗНД. Политика „европског суседства” проглашена у Бриселу 2003, уочи њеног проширења на исток, протегнута је и на Украјину, Белорусију, Молдавију, Јерменију, Грузију и Азербејџан. Неки угледни научници на Западу оцењивали су да се тиме ствара тампон зона између ЕУ и Русије. Управо је иницијатива за интергацију „четворице” био покушај одговора на политику пренебрегавања посебних права Русије као наследнице СССР у бившем совјетском подручју. Русија је у томе гледала угрожавања њених националних интереса.

в) Постоје и важни економски разлози. Појединачно, конкурентност земаља ЗНД на тржишту ЕУ није била задовољавајућа. Царинска унија „четворице” била би конкурентнија у надметању с моћном царинском и монетарном унијом на западним границама ЗНД.

г) Важан разлог је било и настојање Русије да посредно укључи Украјину у евроазијску интеграцију. Упркос повлашћеним ценама енер-

² Евроазијску привредну заједницу су основали 2000. године Русија, Белорусија, Казахстан, Киргистан и Таџикистан, а од 2006. и Узбекистан.

³ Уговор о Савезу држава Русије и Белорусије потписан је 1999.

гије и превозних тарифа Украјина није хтела да потпише Повељу ЗНД о Економској унији (1993). Украјина је била само за зону слободне трговине. Није хтела ни у један облик интеграције у коме је Русија. Она је настојала да сама постане језгро интеграције — ГУАМ (Грузија, Украјина, Азербејџан, Молдавија).

Економски потенцијал „четворке”. „Заједница четворице” обухвата економски најмоћније земље бившег СССР, са становништвом од око 230 милиона и природним богатствима довољним да покрију све њихове потребе. Истовремено, најразвијенији научни, технолошки, индустријски, финансијски и људски потенцијал бившег СССР усредсређен је у њима. Ове земље повезане су међусобно, не само у погледу снабдевања енергентима, него и у прерађивачкој индустрији и у фундаменталним и примењеним наукама. Посебно су међусобно повезане привреде Русије, Белорусије и Украјине. Ове три земље имају и најразвијенију прерађивачку индустрију, па су и упућеније једна на другу. Ове земље су на светском тржишту конкурентне у око 15 макротехнологија од укупно око 50: авиотехнологија, васионска и нуклеарна технологија, бродоградња, транспорт, хемијска и енергетска машиноградња, биотехнологија. Поврх тога, ове земље су огромно тржиште за све три привреде (Glinkina, Kosikova 2006: 4).

Између ЗЕП-4 и ЗНД постоје важне разлике.

а) ЗЕП одражава супарништво Русије и Украјине. До потписивања ЗЕП 4 Украјина је одбијала да се прикључи „проруској” ЗНД, настојећи на удруживању као што је ГУАМ (Грузија, Украјина, Азербејџан, Молдавија);

б) ЗЕП 4 окупља земље из раличитих регионалних система безбедности;

в) ЗЕП је требало да створи наднационалну структуру уређивања економских односа у оквиру ЗЕП 4, која би обавезивала четири владе;

г) Овде је предност дата функционалном повезивању уместо институционалном, и

д) Чланице ЗЕП су најразвијеније земље бившег СССР.

ЗЕП 4 не ограничава чланице да сарађују с другим регионалним организацијама, као што је ЕУ.

ЗЕП није успео зато што је у њему Украјина играла улогу „тројанског коња”. Он је и даље више на равни пројекта него на равни интеграције. Украјина пристаје само на „подручје слободне трговине”, док Русија, Белорусија и Казахстан теже царинској унији.

СУКОБИ ИНТЕРЕСА У ЗЕП 4

Овај пројект спотиче се о разлике у схватању интереса држава потписница споразума о ЗЕП.

Интереси Русије. Русија очекује да овим ојача свој положај и у ЗНД и према ЕУ која се шири, као и конкретне економске користи. ЗЕП земље су главни економски партнери Русије. На Украјину, Белорусију у Казахстан отпада око 90% трговине Русије са земљама ЗНД и око 13%

укупне трговине Русије са светом. Стога би слободна трговина са ове три земље, а поготову царинска унија која би укључивала и Украјину, била од велике користи за Русију. Размена Русије и Украјине би могла бити удвостручена. Неостварена могућност размене двеју земаља цени се на око 20 милијарди долара (Glinkina, Kosikova 2006: 14).

Интереси Белорусије. У земље ЗЕП иде око половине белоруског извоза. Зато је Белорусија веома заинтересована за слободну трговину ЗЕП на чијим тржиштима је конкурентна, јер има јефтине производе добре каквоће. То је за ову земљу посебно важно јер извози у висини од 65% ДБП. Пошто би у оквиру ЗЕП требало да се обезбеде исти услови за сва предузећа, то значи да би Белорусија добијала гас и нафту по ценама које важе и у Русији. Белорусија је зато да се упоредо с „подручјем слободне трговине” успостави и „заједнички енергетски простор”. Сем тога, Белорусија очекује прилив инвестиција из других чланица ЗЕП као и повољније услове за улазак у СТО. Најзад, од око три и по милиона Белоруса који живе иностранству, углавном, су у Украјини и Русији.

Белорусија рачуна и с неповољним дејствима у ЗЕП. Она има друччији економски модел.

Интереси Украјине. Украјина има развијен индустријски комплекс са значајним научним и технолошким потенцијалом. Сарадња у ЗЕП 4 би олакшала извоз у земље ЗНД и приступ природним богатствима под повољним условима. Украјина је више зависна од руског тржишта готових производа него Русија од украјинског. Руси иначе штите своје произвођаче увођењем квота на увоз из Украјине. Укидањем ових квота нагло би се увећао извоз металских производа из Украјине у Русију. Украјинска влада је доказивала да је то само економски пројект, у интересу све четири земље. И Академија наука Украјине сматра да је ЗЕП у интересу Украјине.

Но, од самог почетка у политичком врху Украјине постојала је сумња у пројект ЗЕП. У Врховној Ради против овог пројекта нису истицани економски него политички разлози. Главни је да би ЗЕП могао водити стварању „Велике Русије”, а њен стратешки циљ је улазак у ЕУ.

Исход. Отпор Украјине је разлог што ЗЕП у садашњим политичким приликама нема изгледа да буде остварен према првобитној замисли. Међутим, друге земље чланице ЗЕП нису одушевљене предлогом Украјине да се уместо ЗЕП створи подручје слободне трговине између четири земље. Пословни кругови у све четири земље подржавају замисао о ЗЕП. Закључивање споразуме између ЕУ и Русије о „јединственом европском привредном простору” можда ће допринети претварању ЗЕП у „мост” између ЕУ и ЗНД (Glinkina, Kosikova 2006: 33).

ЗАКЉУЧАК

Словенски свет поседује огроман људски и материјални потенцијал за привредну и друштвену развијеност много вишу од данашње. Тај потенцијал се недовољно користи, првенствено из политичких разлога.

Уместо да удружују напоре ради остваривања заједничког благостања, словенске земље у међусобним споровима расипају и средства и енергију и време.

По свему судећи, време ради за окретање свих словенских земаља међусобној сарадњи. Садашња економска криза води ка развоју пан-европске сарадње ради њеног лакшег превазилажења. Велики инфраструктурни пројекти отварају пут развоју економске сарадње на равни целог континента, која ће нужно обухватати и цео словенски свет. Нова социјална структура, која настаје у словенским земљама, води органском повезивању привреда и друштава целог словенског света.

ЛИТЕРАТУРА

- Куликова, Н. В. и Н. В. Фейт (ответственные редакторы) (2008). *Внеэкономические связи стран центральной и юго-восточной Европы: последствия трансформации для России*, Москва: Институт экономики РАН.
- Glinkina, Svetlana, Lydia Kosikova (2006). Development of Common Economic Space of Russia, Ukraina, Belarus and Kazakhstan, *Indeunis Papers*, Economics Institute of the Russian Academy of Sciences, August. Преузето с Интернета.

ECONOMIC RELATIONS BETWEEN SLAVIC COUNTRIES

by

Blagoje S. Babić

Summary

Economic relations between Slavic countries are a taboo topic. This is a reflection of divisions in Europe, which have also been transmitted to the Slavic world. Although the aspiration for Slav unification has existed for centuries, Slavic peoples have been a part of a single community only once — and even then not of their own choice — in the Eastern Block, which emerged from the division of Europe after the Second World War. The decomposition of the Eastern Bloc was followed by the decomposition of the Slavic world as well, which became more disunited than ever before.

Changes that have been occurring in Europe — the incorporation into the European Union of several Slavic countries, the transformation of socio-economic systems in the Slavic countries and the global economic crisis — are driving the Slavic peoples toward a gathering on a new basis. The Slavic world is becoming the most promising emerging market in the world, for which the European Union is showing increasing interest. With the building of a pan-European energy infrastructure, which would also encompass all the Slavic countries, coupled with efforts toward creating a “single European economic space” that would include both the European Union and Russia, all Slavic peoples will be united by common economic interests.

Pan-European arrangements have as a consequence the development of economic relations among Slavic countries, bringing added benefit to their mutual political relations as well. Paradoxically, the European Union is accomplishing for the Slavic peoples what the Slavic peoples aren't able to accomplish for themselves.